

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2022.30.6>
УДК 316.485.6(477):[355.01(470+571):477]

Сергій ДАНИЛЕНКО

доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних медіакомунікацій і комунікативних технологій, Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID: 0000-0003-3873-2525
Email: danylenko@knu.ua

Ніна АВЕР'ЯНОВА

кандидат філософських наук, науковий співробітник, Центр українознавства філософського факультету, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID: 0000-0002-1088-2372
Email: aver_n@ukr.net

Тетяна ВОРОПАЄВА

кандидат психологічних наук, доцент, старший науковий співробітник, Центр українознавства філософського факультету, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID: 0000-0001-8388-7169
Email: voropayeva-tania@ukr.net

Микола ДРОБОТЕНКО

інженер Лабораторії методичного та видавничого забезпечення навчального процесу, Інститут міжнародних відносин, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID: 0000-0003-2213-0394
Email: obdarmolod@ukr.net

СТРАТЕГІЯ «РОЗУМНОЇ СИЛИ» ЯК КЛЮЧОВА ПЕРЕДУМОВА ПЕРЕМОГИ УКРАЇНИ В РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ НЕОІМПЕРСЬКІЙ ВІЙНІ

Анотація. У статті розглядаються українські реалії в умовах війни. Автори статті розробляють українську версію стратегії «розумної сили» як ключової передумови перемоги України в російсько-українській неоімперській війні.

Для вирішення цієї проблеми використовувався інтегративний підхід, який передбачає розгляд об'єкта дослідження в його зв'язках і взаємозалежностях з іншими процесами та явищами, а також урахування взаємодії різноманітних чинників, що обумовлюють формування та розвиток конфліктизаційних явищ. Інтегративні можливості сучасного українознавства дозволяють поєднати концептуальний інструментарій і дослідницькі принципи не лише українознавства та соціальної філософії, а й історії, політології, інформаціології, соціології, психології, соціокультурної антропології, імперіології,

комунікативістики, постколоніальних. досліджень та військової науки у рамках вивчення стратегії «розумної сили» в умовах сучасних викликів і загроз.

Автори статті аналізують основні складові української версії стратегії «розумної сили» в умовах російсько-української неоімперської війни, а також пропонують поєднувати не лише «жорстку» та «м'яку силу» в рамках стратегії «розумної сили», а й інтелектуальний потенціал наукового та експертного середовища України. У статті розглядається українознавча компетентність як важлива складова стратегії «розумної сили», яка в умовах російсько-української неоімперської війни є досить ефективною у відстоюванні українських національних інтересів, а також у сфері деокупації українського суспільства та у сфері забезпечення національної безпеки України. У статті аналізується фундаментальна роль конструктивної взаємодії освіти і науки у застосуванні стратегії «розумної сили» як основи деконфліктизації суспільства та реінтеграції населення окупованих українських територій. Компетентність у сфері українознавства розглядається як ефективний спосіб подолання негативних наслідків інформаційної війни.

Ключові слова: «розумна сила», «жорстка сила», «м'яка сила», стратегія, російсько-українська неоімперська війна, інтелектуальний потенціал, українознавча компетентність, громадяни України.

Serhiy DANYLENKO

Doctor of political sciences (Dr.hab.), Professor,
Head of the department of international media communications
and communication technologies, Institute of International Relations
of the Taras Shevchenko National University of Kyiv

Nina AVERIANOVA

Ph.D. in Philosophy, Research Associate,
Centre of Ukrainian Studies, Faculty of Philosophy,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

Tetiana VOROPAYEVA

Ph.D. in Psychology, Associate Professor, Senior Research Associate,
Centre of Ukrainian Studies, Faculty of Philosophy,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

Mykola DROBOTENKO

Engineer of the Laboratory of methodical and publishing support
of education, Institute of International Relations,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

THE STRATEGY OF "SMART POWER" AS A KEY PREREQUISITE FOR UKRAINE'S VICTORY IN THE RUSSIAN-UKRAINIAN NEO-IMPERIAL WAR

Abstract. *The article considers Ukrainian realities in the conditions of the war. The authors of the article develop the Ukrainian version of the «smart power» strategy as a key prerequisite for Ukraine's victory in the Russian-Ukrainian neo-imperial war.*

To solve this problem, an integrative approach was used, which involves considering the object of study in its connections and interdependencies with other processes and phenomena, as well as taking into account the interaction of various factors that determine the formation and development of conflictizational phenomena. Integrative capabilities of modern Ukrainian studies allow combining conceptual tools and research principles not only of Ukrainian studies and social philosophy, but also of history, political science, information science, sociology, psychology, socio-cultural anthropology, imperialology, communication studies, post-colonial studies and military science in the study of the strategy of a «smart power» in the conditions of modern challenges and threats.

The authors of the article analyze the main components of the Ukrainian version of the «smart power» strategy in the conditions of the Russian-Ukrainian neo-imperial war, and also propose to combine not only «hard» and «soft power» within the framework of the «smart power» strategy, but also the intellectual potential of scientific and expert environment of Ukraine. The article examines competence in the field Ukrainian studies as an important component of the strategy of a «smart power», which in the Russian-Ukrainian neo-imperial war is most effective in defending Ukrainian national interests, and in the field of deoccupation of the Ukrainian society, and in the field of ensuring national security of Ukraine. The article analyzes the fundamental role of constructive interaction between education and science in utilizing the «smart power» strategy as the basis for deconflicting the society and reintegration of the

people of the occupied Ukrainian territories. Competence in the field Ukrainian studies is seen as an effective way to overcome the negative consequences of the informational war.

Keywords: «Smart Power», Hard Power, Soft Power, Strategy, Russian-Ukrainian Neo-Imperial War, Intellectual Potential, Ukrainian Studies Competence, Ukrainian Citizens.

Постановка проблеми. Повномасштабне російське вторгнення на територію України 24 лютого 2022 р. різко актуалізувало наукову проблематику, пов'язану з тероризмом, екстремізмом, реваншизмом, збройними конфліктами та війнами.

Відомо, що збройні конфлікти та війни несуть величезну небезпеку, оскільки вони не тільки затримують поступальний розвиток суспільства, але й можуть призвести до загибелі усього людства. В історії людської цивілізації війни виступали найсуттєвішим чинником дестабілізації людського соціуму, а кількість людських жертв постійно зростала. Так, наприклад, якщо у війнах у XVII ст. загинуло 3 млн осіб, у війнах у XVIII ст. – більше 5 млн осіб, у війнах XIX ст. – 6 млн осіб, то під час Першої світової війни кількість вбитих досягла 10 млн осіб, а у Другій світовій війні – більше 50 млн осіб [1, с. 16–25].

В умовах постбіполярного світу збройні конфлікти створюють значну загрозу всьому людству, адже шляхом швидкої ескалації вони можуть перетворюватися на широкомасштабні війни. У період рубежу XX і XXI століть кількість збройних конфліктів постійно зростала. Серйозну загрозу для всього світу сьогодні становить загострення різних проявів сепаратизму, екстремізму, релігійного фанатизму і тероризму, прояви яких постійно модифікуються. Конфліктизація відносин між РФ та Україною розпочалась із 1991 р., коли ініціювалися торгові, газові, економічні конфлікти, всі ці конфлікти проходили на тлі практично постійної інформаційно-психологічної війни Росії проти України. У 2014 р. відбулась мілітаризація цих конфліктних взаємовідносин, які переросли у гібридну війну, названу В. Горбуліним «ключовим інструментом російської геостратегії реваншу» [8].

Вивчення сучасних збройних конфліктів, причин їх виникнення та розвитку у зв'язку з глобальними політичними процесами є актуальним і займає важливе місце в системі сучасної соціогуманітаристики. Після повномасштабного російського вторгнення на територію України 24 лютого 2022 р. глобальними загрозами стали не тільки міжнародний тероризм і екстремізм, але й загроза застосування зброї масового ураження на теренах Європи. Таким чином, проблеми, пов'язані з російсько-українською неоімперською війною, є дуже актуальними і невідкладними. У коло даної проблематики входить і питання Перемоги України у цій війні, адже ця Перемога має величезне значення для всієї планети.

Аналіз наукових публікацій. Відомо, що ще К. Клаузевіц підкреслював, що «війна – це акт насильства, який має на меті змусити противника виконати нашу волю» [1]. Всі війни, які коли-небудь

мали місце на нашій планеті, сучасні дослідники поділяють на **війни доядерного і ядерного періодів**. Поява у 1945 році ядерної зброї порушила еволюційний процес розвитку війн, адже **нове покоління війн** не приходить миттєво, для цього необхідний певний період, який залежить від економічного рівня розвитку певного суспільства [17]. Війну будь-якого покоління слід розглядати як складне суспільно-політичне явище, що включає сукупність різних видів боротьби: політичної, дипломатичної, ідеологічної, економічної, збройної, інформаційної, екологічної та інших, які ведуть між собою держави або суспільно-політичні та цивілізаційні системи [15]. Відомо, що у всі часи війна поєднувала в собі суперечливу єдність політики й збройного насильства та ґрунтувалася на тому, що для кожної воюючої сторони формулу збройної боротьби можна було уявити як суму двох взаємопов'язаних, але протилежних за напрямком векторів дій: 1) вектор наступальний ударний (удар по противнику своїми засобами ураження), 2) вектор оборонний (захист своїх військ та об'єктів від дії (ураження) засобами противника).

Д. Райський, В. Сліпченко, М. Требін та інші вчені виокремили **шість поколінь війн** [15; 16; 17]. **Шосте покоління війн** називають війнами XXI ст. Таку війну визначають як безконтактну без'ядерну війну стратегічного масштабу. Головною метою протиборчих сторін є розгром військового, економічного, геополітичного, геоecологічного, соціогуманітарного, культурного, наукового, демографічного потенціалу противника, а також зміна політичного устрою його держави. Якщо в основу концепції війн **п'ятого покоління** було закладено масове застосування ракетно-ядерної зброї, то концепція війн шостого покоління базується на принципі широкомасштабного використання високоточної зброї, основними бойовими характеристиками якої є вибірковість і точність ураження противника. Руйнування єдиного інформаційного поля противника, так само як і успішний захист свого власного інформаційного поля може мати **вирішальне значення** у війнах шостого покоління. У збройних конфліктах нового типу значно зростає роль **інформаційно-психологічної боротьби**. Будь-яка розвинена країна, що має достатній потенціал для ведення війн шостого покоління, може безкарно змінити політичний режим в іншій країні (яка ще не досягла успіхів у розбудові «мережевої армії»), поставити під власний контроль її природні ресурси, вивести з ладу промисловість тощо [15, с. 343–344].

Особливості війн нового покоління вивчали як українські [3; 4; 7; 8], так і зарубіжні науковці [20; 22; 28; 30; 40]. Зокрема, зарубіжні дослідники вважають, що **«війна нового покоління»** – це новий підхід до

реалізації концепції нетрадиційних бойових дій, який пов'язаний із сучасними російськими військово-теоретичними напрацюваннями у сфері ведення війн ХХІ ст. [20]. Як вітчизняні, так і зарубіжні науковці припускають, що ця концепція втілює в життя фундаментальні положення так званої «доктрини В. Герасимова» [22], яка була розроблена у 2013 р. на протигагу ідеї гібридної війни, яка була розроблена західними експертами кількома роками раніше. Доктрина В. Герасимова була використана в ході протистояння російських та українських військ під час окупації Криму в 2014 р. [30]. Західні вчені переконані, що тема «війни нового покоління» є простою адаптацією традиційних російських військових уявлень про те чи інше оперативне оточення, яке має властивість швидко еволюціонувати під впливом політичних, технологічних, економічних та інформаційних чинників [40]. Експерти зазначають, що застосування російськими збройними силами деяких елементів нової стратегії можна було побачити у процесі війн у Чечні та Грузії, але в ході окупації Криму та російсько-українського збройного конфлікту вона була помітно вдосконалена [20; 30]. Отже, сутністю концепції «війни нового покоління» є формулювання, запропоноване російським генералом Валерієм Герасимовим: «війни вже не оголошуються, а розпочавшись – йдуть не за звичним для нас шаблоном» [22].

Відомо, що ключові положення концепції «війни нового покоління» засновані на принципах, що були розроблені китайським мислителем Сунь Цзи, який стверджував, що «війна – це шлях обману» [1] (визначаючи військове ремесло як мистецтво уведення в оману), а також на радянській теорії рефлексивного управління [20; 40]. «Війна нового покоління» надає можливість по-новому подивитись на те, що у недалекому майбутньому може стати ареною бойових зіткнень, а російсько-українська неоімперська війна, очевидно, стала для цієї концепції своєрідним випробувальним полігоном [30].

У дослідженнях багатьох сучасних вчених аналізувались дотичні до теми даної статті проблеми: 1) наступ росії на Україну та європейську безпеку, глобальний вплив війни в Україні на продовольчу, енергетичну та фінансову системи (Луїджі Скаццієрі), 2) стратегії перемоги над росією у війні майбутнього (В. Горбулін), 3) токсичність інфопростору (Г. Почепцов), 4) вплив війни Путіна проти України на поширення глобальних шоків хвиль (Фріда Гітс), 5) стратегічна політика Ізраїлю у 2022 році (Д. Шалом і А. Курц), 6) політика Східного партнерства, посилення національної стійкості європейських держав, розширення можливостей європейської оборони (Н. Дженнінгс, К. Качачія, Б. Лебанідзе та В. Дубовик), 7) оновлена стратегія національної безпеки росії (Купер Джуліан), 8) європейські глобальні наративні стратегії (Нідерландський інститут міжнародних відносин), 9) розвиток концептуальних і науково-практичних

поглядів на сутність неконвенційної («гібридної») конфліктності (Д. Веденєєв, О. Семенюк), 10) Безпека і Стратегія в контексті онтології війни і миру (Б. Парахонський), 11) політика Європейського Союзу щодо східних сусідів (Т. Шабан), 12) неоголошені війни росії проти України у ХХ – ХХІ ст. (М. Дорошко) [9; 31; 39]. Але ще ніхто з науковців не досліджував ключові передумови Перемоги України в російсько-українській неоімперській війні у контексті стратегії «розумної сили».

Метою даної статті є трансдисциплінарний аналіз стратегії «розумної сили» як ключової передумови Перемоги України в російсько-українській неоімперській війні.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що концепцію «розумної сили» («*smart power*») одним із перших розробляв Джозеф Най-молодший [14; 15; 16], який дав поштовх для досліджень цієї проблеми й іншими вченими, до яких належать: Крістіан Вітон, Моріс Грінберг, Тед Гален Карпентер, Вільям Коен, Карол Макгіфферт, Сабріна Медейрос, Сюзанна Носсель, Даніель Пінто, Еван Резнік, Алан Чонг [21; 23; 24; 32; 33; 38; 43]. В Україні, на жаль, концепт «розумної сили» не отримав належного розвитку, хоча нині в багатьох країнах світу феномен «*smart power*» стає важливою складовою ефективною державної політики.

Поняття «розумної сили» не можна розглядати без розуміння й аналізу «м'якої сили». Термін «м'яка сила» (*soft power*) у науковий обіг увів Джозеф Най, американський політолог, доктор філософії Гарвардського інституту державного управління імені Джона Ф. Кеннеді. Концепція *soft power* Дж. Ная стала відповіддю на низку проблем, які виникли перед США після завершення холодної війни у світі. Найперше, йшлося про збереження США свого іміджу та авторитету як наддержави на міжнародній арені. І хоча, як вважає більшість науковців, використання різних форм «м'якої сили» спостерігалось ще в давні часи, проте саме у період глобалізації кардинально зросли інформаційні впливи на соціум, що дало широкий простір для застосування «м'якої сили». На сьогодні зазначене поняття широко використовується у дискурсах, присвячених питанням зовнішньої політики держави, а концепція Дж. Ная залишається актуальною та дієвою.

«М'яка сила», за Джозефом Насм, означає здатність країни переконувати інших робити те, що необхідно цій державі, але без сили та примусу, тобто формувати пріоритети інших саме так, як вигідно цій країні. Якщо в інших будуть сформовані такі ж світоглядні позиції та культурні цінності, то можна буде легко заручитися їхньою підтримкою для досягнення власних цілей. «М'яка сила» країни опирається на три базові ресурси: культуру (саме у тих її частинах, які цікаві й привабливі для інших), політичні цінності (якщо вони життєздатні як у середині країни, так і поза її межами), зовнішню політику (коли вона легітимна й моральна). Успіх у

проектуванні «м'якої сили» досягається за допомогою публічної дипломатії, економічної допомоги, спорту, мистецьких проєктів, медіапродукції, університетів, шкіл, церков та інших інститутів громадянського суспільства. Оскільки «м'яка сила» має обмежені можливості, то досягти конкретних результатів за її допомогою складно й довго в часі, однак «м'яка сила» необхідна для завоювання прихильності опонентів. Важливо й те, що, застосовуючи «м'яку силу» у вирішенні певних питань, державі не потрібно йти на поступки, вона просто досягає своєї мети, але м'яко та ненав'язливо. Водночас Дж. Най підкреслював, що успішним країнам при формуванні зовнішньої політики потрібна і «жорстка», і «м'яка» сили [35; 37].

Значення «м'якої сили» у світі, стверджує Джуліо Галларотті, нині суттєво зростає. На його думку, це пов'язано з: 1) процесами глобалізації (адже існує тісна взаємозалежність держав і величезна швидкість передачі інформації); 2) процесами демократизації та поширенням ліберальних принципів (вони не лише самі по собі несуть прихильність до «м'яких принципів», а й створюють обмеження у використанні сили); 3) колосальними витратами при застосуванні ядерної зброї; 4) прагненням сучасних західноєвропейських суспільств до стабільності й процвітання; 5) зростанням ролі міжнародних організацій [29].

Водночас концепція «м'якої сили» протиставляється загальноприйнятому традиційному сприйняттю «жорсткої сили» (*hard power*), яка ідентифікується з військовою міццю та економічною потужністю. «Жорстка сила» включає в себе військові інтервенції, примусову дипломатію («соєгсіве діпломасу») й економічні санкції, вона спирається на збройні сили та економічні засоби, застосовує погрози і зброю. «Жорстка сила», зазначає Дж. Най, не завжди буває необхідною та виправданою стратегією, тому в певних обставинах (для досягнення поставленої мети) державі потрібно покласти саме на «м'яку силу», на її здатність впливати на соціум та бажані події за допомогою механізмів навіювання, наслідування й переконання. «Жорстка сила» дає більш швидкі бажані результати, проте ніколи не приносить дивідендів, які можна отримати за допомогою «м'якої сили», а саме, при застосуванні «жорсткої сили» завжди відбувається внутрішній спротив країни-опонента [34].

«Жорстка сила» значно шкодить іміджу держави, якщо вона відверто в агресивно-односторонньому порядку здійснює вторгнення, економічний тиск, санкції чи погрози. Водночас така агресивна «жорстка сила» може створювати позитивний імідж зазначеної держави у тих країн, які мають з цього певні вигоди. «Жорстка сила» може схвально сприйматися іншими країнами й тоді, коли її дії будуть спрямовані на підтримку миру у світі, захист від геноциду, надання економічної допомоги на сприятливих умовах для країн, що її потребують тощо. Тому державам, щоб досягти максимального

впливу на міжнародній арені необхідно шукати «золоту середину» у застосуванні «м'якої» та «жорсткої» сил [34].

Таким чином, у рамках політики «жорсткої сили» важлива роль належить економічному складнику як засобу тиску на опонентів. У рамках політики «м'якої сили» створюється економічна система, що пропонує населенню високий рівень доходів, а це стимулює країни, на які спрямована «м'яка сила», мати такий самий рівень добробуту, що, у свою чергу, може сприяти економічній співпраці між країнами-опонентами. Розвинені держави світу активно використовують для власного впливу свою економічну могутність, що виявляється у зовнішній торгівлі та закордонних інвестиціях, які визначають рівень розвитку промисловості, аграрного сектору і сфери послуг. Будь-яка держава, застосовуючи «м'яку силу», повинна дбати про свій імідж на міжнародній арені. Певна країна володіє більш потужним потенціалом «м'якої сили» тоді, коли її культурні цінності та інституції позитивно і з повагою сприймаються у світі, що дає цій країні змогу створювати вигідні для неї альянси. При цьому не слід вважати «м'яку силу» гуманнішою або ж менш впливовою у порівнянні з «жорсткою силою», яка асоціюється з військовою міццю. Адже в реальності «м'яка сила» (яка може стати більш дієвою) обов'язково містить елементи «жорсткості», які виявляються, наприклад, у нав'язуванні чужих стандартів, коли об'єкт впливу досить часто не усвідомлює того, що його вибір не є повністю власним вільним вибором. Ефективна «м'яка сила», на відміну від «жорсткої» сили (яка здатна використовувати «батіг» і «пряник», економічні й військові важелі тиску), вимагає посиленого **гуманітарно-технологічного оснащення та інформаційно-психологічного забезпечення**.

Проблему взаємозв'язку та взаємодоповнення «м'якої» і «жорсткої» сил Дж. Най репрезентував у концепції «розумної сили» («*smart power*»), яку розглядав як можливість поєднання «м'якої» і «жорсткої» сил для створення вигідних стратегій. Хронологічно зазначена концепція в наукових колах почала осмислюватися з 2004 р., з часу публікації роботи Ная «*Soft Power: The Means To Success In World Politics*». Фактично одночасно з названою працею з'явилася робота Сюзанни Носсель «*Smart Power*» [33]. Дж. Най підкреслював, що концепція «розумної сили» може бути застосована не лише для США, а й для будь-якої іншої держави. Завдання влади полягає в тому, щоб за певних обставин правильно комбінувати ці дві сили. Мати вплив і повагу у світі можуть не лише великі країни з потужним військово-промисловим комплексом та сильною економічною базою, а й країни середнього розміру [36].

Отже, у своїх публікаціях Дж. Най дав більш повне пояснення «м'якої», «жорсткої» та «розумної» сили. «М'яка» сила визначається ним через спокусу, привабливість, м'яку аргументацію тощо. «Жорстка»

сила використовує агресію, насильство, шантаж, погрози, санкції тощо. «Розумна» сила є комплексним поєднанням «м'якої» та «жорсткої» сили. Особливістю «розумної» сили є чітка мета, спрямування всіх ресурсів на отримання ефективного результату, чітка стратегія досягнення мети й досвідчене та компетентне керівництво. Обидві сили є важливими, але викликати симпатію і привабити когось набагато дешевше, ніж змусити щось робити силою. Алан Чонг наголошує, що «розумна сила» і військова сила концептуально пов'язані між собою, але «розумна сила» вдається до військової сили лише тоді, коли цього вимагають екстремальні обставини. «Розумна сила» все більше схильється до дипломатичного стилю та компромісів, до завоювання «сердець і розуму» [23, с. 233].

Таким чином, стратегія «розумної сили», сформована на комбінованому застосуванні «жорсткої» та «м'якої» сил, дає набагато кращі результати у порівнянні з тим, якщо покладатися виключно на одну з них. Сьогодні багато країн світу у своїй політиці намагаються застосовувати «розумну силу». Зокрема, у США концепція «smart power» глибоко вивчається і аналізується на сторінках наукових видань, активно обговорюється на наукових конференціях і семінарах. А за президентства Барака Обами концепція «розумної сили» була покладена в основу зовнішньополітичного курсу США. Сучасний Китай широко використовує потенціал «м'якої сили», однак аналітики країни підкреслюють необхідність поєднання «м'якої» та «жорсткої» сил, тобто застосовувати концепцію «розумної сили» для ефективної діяльності держави та зміцнення її авторитету на міжнародній арені. У боротьбі за міжнародне лідерство ФРН опирається на «м'яку» та «розумну» сили. Наприклад, політика ФРН у сферах міграції та освіти ґрунтується на широкому залученні людського капіталу, зокрема, на зростанні потоків висококваліфікованих працівників. «Розвиток німецької законодавчої бази щодо міграції населення чітко вказує на те, що імміграція кваліфікованих працівників і вчених на сучасному етапі поширюється» [18, с. 226]. Здійснюється інтернаціоналізація вищої освіти, іноземні студенти мають можливість безкоштовно навчатись у державних навчальних закладах. До ФРН прибуває значна кількість студентів із Австрії, Болгарії, Китаю, Польщі, Туреччини та Франції, а також з інших держав. Студенти-іноземці, після здобуття освіти, розглядаються і владою країни, і роботодавцями як перспективні кваліфіковані кадри, тому створюються привабливі умови для подальшого їхнього перебування в країні та для їхньої інтеграції у рамках ринку праці. Така «м'яка сила» у проведенні політики закріплює за Німеччиною статус держави з великими можливостями та перспективами.

Отже, концепція «розумної сили» розробляється також іншими країнами Європи й Азії. Оскільки концепція «smart power» може розглядатися як **теоретична, світоглядна й ідеологічна основа**

внутрішньо- та зовнішньополітичної стратегії держави, то для України давно на часі **розробка власної стратегії «розумної сили»**, яка дозволить проводити ефективну внутрішню й зовнішню політику **з опорою на власні національні інтереси, сучасну безпекову стратегію та з урахуванням специфіки тривалої російсько-української неоімперської війни.**

Дієва відповідь антиукраїнським підривним силам має бути заснована на стратегії «розумної сили», яка поєднує і юридичні заходи впливу на них, і ефективні соціальні й гуманітарні технології. Найжорсткішу відповідь мають отримати російські окупанти й терористи, сепаратисти й промоутери російського неоімперського реваншизму, а також сепаратистські наміри та дії тих суб'єктів, які мають суттєвий силовий, адміністративний та фінансовий ресурс. Потрібно припинити дії як рядових виконавців, так і організаторів та замовників підривної діяльності в Україні. При цьому правоохоронні органи повинні працювати на випередження, активізуючи співпрацю між силовими службами та відомствами.

Ми розробляємо **українську версію стратегії «розумної сили»** упродовж 2015–2022 років у контексті деокупації, деконфліктизації та реінтеграції населення окупованих територій України [2; 5; 6]. Ми запропонували поєднати в рамках цієї стратегії **не тільки «жорстку» та «м'яку сили», але й інтелектуальний потенціал науковців та експертів України.** Адже для того, щоб поєднувати ресурси «жорсткої» і «м'якої» сили, необхідно мати розвинуте контекстуальне мислення [36; 37]. Дж. Най підкреслював, що контекстуальне мислення – це здатність мислити глобально і передбачати тривалу перспективу, це здатність розуміти зміни у навколишньому середовищі та вміння інтуїтивно діагностувати ситуацію, що допомагає з'єднати тактику з цілями і створювати розумні стратегії у різних ситуаціях. Одним із засобів вирішення поставленої проблеми є також **використання знань комплексного типу**, що поєднують **наукові** (зокрема, теоретичні, емпіричні, прикладні наукові дослідження) та **експертні знання** (експертні висновки, доповіді, аналітичні записки, експертизи законопроектів, рекомендації експертних рад, експертні відгуки тощо) в процесі вивчення специфіки управління конфліктами та практик припинення збройних конфліктів [2].

Теоретико-методологічною основою для розробки української версії стратегії «розумної сили» є **інтегративний підхід**, який охоплює взаємодію соціальної філософії, історії, політології, українознавства, інформаціології, соціології, психології, соціокультурної антропології, імперіології, комунікативістики, військової науки та постколоніальних досліджень. Інтегративний підхід передбачає створення цілої системи **«концептуальних мостів»** між цими науковими дисциплінами, а також **поєднання концептуального інструментарію й дослідницьких**

принципів цих наук. У рамках інтегративного підходу ми використовуємо метод трансдисциплінарного аналізу, а також загальнонаукові методи дослідження (аналіз, синтез, аналогія, абстрагування, узагальнення тощо).

Інтегративні можливості сучасної інформаціології, комунікативістики та українознавства дозволяють найоптимальніше вивчити **інформаційний вимір стратегії «розумної сили» в російсько-українській неоімперській війні**. У цьому контексті дуже важливими є наукові дослідження С. Даниленка, О. Добржанської, М. Дроботенка, В. Копійки та інших вчених [10; 11; 12; 13; 14; 25; 26; 27]. У рамках розробки української версії стратегії «розумної сили», вивчення процесів деконфліктизації українського соціуму, деокупації та реінтеграції населення тимчасово окупованих теренів України, а також для подолання негативних наслідків тривалої інформаційної війни РФ проти України були проведені дослідження, присвячені ролі **українознавчої компетентності** як інструмента деколонізації, деколонізації українського соціуму та нівеляції деструктивних інформаційно-психологічних впливів на громадян України [6; 19; 41; 42].

Сьогодні вкрай необхідне посилення соціально-гуманітарної та інформаційної складової національної безпеки України для розробки й впровадження цілісної системи соціогуманітарних технологій у формуванні й підтримці почуття колективної самоповаги громадян України, розвитку їхньої суб'єктності, патріотизму, критичного мислення та українознавчої компетентності, які є важливою основою для формування позитивної національної ідентичності [42].

Інтегративний підхід дозволяє зробити такі висновки: а) нинішня російсько-українська неоімперська війна (2014–2022(?) рр.) розпочалась у результаті ескалації гібридної війни РФ проти України, яка тривала з 1991 року (виявляючись у газових, економічних, інформаційних та інших війнах); б) гібридна агресія Кремля проти України (а також проти інших незалежних держав) була пов'язана як із намірами РФ відновити СРСР, так і з прагненнями відновити російську імперію у кордонах 1913 р. (для цього достатньо ознайомитись із матеріалами Міжнародного дискусійного клубу «Валдай», починаючи з 2004 р.); в) якщо агресію РФ проти України у 2014–2021 рр. можна було називати **російсько-українським збройним конфліктом неокolonіального типу**, то після повномасштабного вторгнення російських військ на територію України 24 лютого 2022 р., цю війну слід назвати **російсько-українською неоімперською війною з проявами нацизму, шовінізму та геноциду** [2; 5; 6].

Україна може одержати Перемогу в російсько-українській неоімперській війні за допомогою стратегії «розумної сили» (зміцнюючи потугу ЗСУ, запустивши процеси врегулювання суперечностей, а також деескалації, дерадикалізації, дехаотизації та стабілізації соціуму з урахуванням принципів

конфлікт-менеджменту). Адже саме ця стратегія відповідає сучасним загрозам і викликам найоптимальнішим чином. Вона дозволить Україні діяти на міжнародній арені як «відповідальному суб'єкту», формувати більш стійку міжнародну систему прийняття колективних рішень і вирішувати завдання деокупації та реінтеграції населення окупованих регіонів України за допомогою стратегічно продуманих, інноваційних і гнучких підходів [2; 5; 6]. Як уже зазначалось, стратегія «розумної сили» дозволяє застосовувати як «м'які», так і «жорсткі» методи, а головне – уміти розрізняти випадки, коли доречні або перші, або другі, або перші і другі одночасно, щоб у результаті виник синергетичний ефект від поєднання засобів «м'якої» та «жорсткої» сили. Концепцію «розумної сили» варто застосувати як стратегію стримування неоімперського реваншизму РФ та її неокolonіальної гібридної політики. Застосування української версії стратегії «розумної сили» дозволить вибудувати **послідовність дій та стратегічних комунікацій**, спрямованих на зниження деструктивного політичного, економічного та інформаційного впливу РФ як на європейському просторі, так і у всьому світі.

При цьому **українознавство** виступає стратегічним ресурсом держави у контексті подолання деструктивних інформаційно-психологічних наслідків російсько-української неоімперської війни. Проведені нами багаторічні дослідження (1991–2022 рр.) показали, що респонденти з розвинутою національною та європейською цивілізаційною ідентичністю мають високий рівень українознавчої компетентності. Результати емпіричних досліджень (2000–2022 рр.) дозволили з'ясувати, що **курс українознавства** суттєво впливає на формування у студентів, учнів та слухачів не тільки української ідентичності й українознавчої компетентності, але й критичного мислення, патріотизму, суб'єктності, навичок інформаційної гігієни та медіаграмотності.

На основі проведених досліджень ми розробили **концепцію українознавчої компетентності** як інструмента деколонізації, деколонізації українського соціуму та нівеляції деструктивних інформаційно-психологічних впливів на громадян України. У цьому контексті постає завдання обов'язкового формування українознавчої компетентності у представників української політичної еліти, управлінського апарату, депутатського корпусу, керівників українських ЗМІ, журналістів тощо. Необхідно поширювати українознавчу компетентність усіма мовами світу, а також розвивати українознавчу компетентність у дипломатів, які представляють різні держави в Україні, що допоможе мінімізувати негативний вплив російської пропаганди у різних країнах світу. Отже, українознавча компетентність є одним з найдієвіших чинників подолання деструктивних наслідків інформаційної війни, яка ведеться проти України.

Основними складовими української версії стратегії «розумної сили» в умовах російсько-української неоімперської війни є: 1) поєднання

«жорсткої» та «м'якої сили» з інтелектуальним потенціалом наукового та експертного середовища України; 2) підвищення військової майстерності ЗСУ та вчасне забезпечення країнами-партнерами поставок необхідної зброї для ЗСУ; 3) модернізація українського озброєння на базі стандартів НАТО; 4) створення надійної системи протиповітряної й протиракетної оборони України; 5) зміцнення енергетичної потужності держави та посилення захисту критичної інфраструктури; 6) підтримка економічної стабільності України; 7) динамічна та гнучка дипломатія, постійна координація зусиль країн-учасниць антипутінської/антиімперської коаліції; 8) зміцнення вже існуючих військово-оборонних союзів, створення альянсу Велика Британія – Польща – Україна, залучення нових країн-партнерів до співпраці з Україною та антиімперської боротьби; 9) суттєве посилення санкційного тиску на РФ і визнання її державою-терористом; 10) виключення РФ зі складу «Великої двадцятки» (G20) та Ради Безпеки ООН з одночасним «перезавантаженням» цих організацій; 11) позиціонування злочинів РФ у Бучі та Маріуполі як Української Сребрениці; 12) своєчасне відбиття інформаційно-психологічних операцій противника, репрезентація пропагандистської діяльності російських ЗМІ як російської версії «Радіо Руанди»; 13) посилення консолідації українського суспільства та всього українства; 14) зміцнення національної та європейської ідентичності, суб'єктності й патріотизму, критичного мислення та проукраїнської мотивації у діяльності українських громадян; 15) розвиток українознавчої компетентності депутатів, урядовців, лідерів громадської думки та всього суспільства, поширення українознавчої компетентності усіма мовами світу,

Висновки. Отже, українська версія стратегії «розумної сили» дозволить Україні не тільки посилити власну суб'єктність на міжнародній арені та більш адекватно відповідати на актуальні виклики й загрози, але й може стати **ключовою передумовою Перемоги України** в російсько-українській неоімперській війні.

Практична цінність української версії стратегії «розумної сили» полягає у тому, що вона буде сприяти вдосконаленню існуючої системи національної безпеки, поширенню проукраїнських стратегічних наративів у світі, підвищенню обороноздатності України, подоланню деструктивних наслідків тривалої інформаційної війни проти України, оптимальній реінтеграції населення тимчасово окупованих територій. Реалізація української версії стратегії «розумної сили» буде сприяти й розвитку науки, оскільки саме на теренах України упродовж 1991–2022 років відбуваються дуже показові і яскраві процеси **декомунізації, дерадянзації та деколонізації** українського суспільства, які не мають аналогів у світі.

1. Авер'янова Н.М., Воропаєва Т.С. Специфіка збройних конфліктів постбіполярного світу в контексті NBICS-технологій: українські реалії. *Українознавчий альманах*. 2021. Випуск 29. С. 16–25.
2. Авер'янова Н.М., Воропаєва Т.С. Стратегія «розумної сили» як основа для припинення збройного конфлікту в Україні та реінтеграції окупованих територій. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Випуск 147 (№ 8). Ч. 2. С. 7–13.
3. Батрименко О.В. *Особливості сучасних збройно-політичних конфліктів*. К., 2006. 18 с.
4. Воротнюк М.О. Особливості міжнародних конфліктів пост-біполярного періоду. *Стратегічна панорама*. 2009. № 4. С. 41–44.
5. Воропаєва Т.С., Авер'янова Н.М. Вступ України в НАТО у контексті стратегії «розумної сили». *Virtus: Scientific Journal*. 2021. № 55. С. 170–176.
6. Воропаєва Т.С., Авер'янова Н.М. Стратегія «розумної сили» як найоптимальніша стратегія Перемоги в російсько-українській війні. *Innovations and prospects of world science. Proceedings of the 11th International scientific and practical conference. Perfect Publishing*. Vancouver, Canada. 2022. 635 p. Pp. 476–483.
7. Гай-Нижник П. Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики. К.: МП Леся, 2016. 586 с.
8. Горбулін В.П. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. URL: <http://gazeta.dt.ua/internal/gibridna-viyuna-yak-klyuchoviy-instrumentrosiyskoyi-geostrategiyi-revanshu-.html>.
9. Горбулін В. *Як перемогти Росію у війні майбутнього*. К.: Брайт Букс, 2021. 248 с.
10. Даниленко С.І., Гмирянська К.О. Медіа в системі інструментів зовнішньополітичного впливу. *Міжнародні відносини. Серія: Політичні науки*. 2018. №18–19. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3472/3143
11. Даниленко С.І., Добржанська О.Л. Трансформації суспільної сфери сучасних міжнародних відносин. *Глобальні тренди міжнародних відносин. Монографія*. К.: Вадекс, 2020. 523 с. С. 399–436.
12. Даниленко С., Копійка В. та ін. *Стратегічні комунікації у міжнародних відносинах. Монографія*. К.: Вадекс, 2019. 442 с.
13. Дроботенко М. Постколоніальний вплив на політичні реалії сучасної України. *Українознавчий альманах*. 2017. Вип. 20. С. 31–34.
14. Копійка В.В., Грубов В.М., Даниленко С.І. *Нотоінформатична епоха постіндустріалізму: витоки, ідеї, ризики (соціо-комунікативний вимір)*. Монографія. Київ: Вадекс, 2019. 498 с.
15. Райский Д.А. Концепция войн шестого поколения в контексте международной безопасности. *Вестник Санкт-Петербургского университета*. Серия 6. 2009. Вып. 3. С. 342–349.

16. Слипченко В.И. Войны шестого поколения: оружие и военное искусство будущего. М., 2002. 384 с.
17. Требин М.П. Войны XXI века. М., 2005. 608 с.
18. Філіппов С.О., Мота А.Ф., Петреченко С.А. Міграційна політика Німеччини та її значення для національних прикордонних служб. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2021. № 67. С. 224–229.
19. Averianova N. and Voropayeva T. Information Security of Ukraine: Social and Humanitarian Aspects. *2020 IEEE International Conference on Problems of Infocommunications. Science and Technology (PIC S&T)*. Kharkov, 2020. Pp. 511–514.
20. Bērziņš J. *Russia's New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defense Policy*. Center for Security and Strategic Research: National Defence Academy of Latvia, 2014. 240 p.
21. Carpenter Ted Galen. *Smart Power: Toward a Prudent Foreign Policy for America*. Cato Institute, 2008. 264 p.
22. Chambers J. *Countering Gray-Zone Hybrid Threats. An Analysis of Russia's 'New Generation Warfare' and implications for the US Army*. Modern War Institute at West Point. 18 October, 2016.
23. Chong Alan. Smart Power and Military Force: An Introduction. *Journal of Strategic Studies*. 2015. Volume 38. Issue 3. Pages 233–244.
24. Cohen William S., Greenberg Maurice R., McGiffert Carola. *Smart Power in U.S.-China Relations: A Report of the CSIS Commission on China*. Center for Strategic and International Studies (CSIS), March 2009. 31 p.
25. Danylenko Sergii. Koncentracja prorosyjskich zasobów medialnych jako strategii niszczącego wpływu informacji na Ukrainę. *Rosyjska propaganda wobec Polski i Ukrainy: Biuletyn. Monitoring propagandy i dazinformazij* / Wydział Politologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. № 1, 2020. URL: <https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2020/0907/112151-biuletyn-politologiavissn.pdf>
26. Danylenko S., Nesteriak Y., Grynchuk M. National Media as a Projection of a Devastating Effect of External Influences. *Przegląd Strategiczny*. Poznan, UAM, 2018. Numer 11. P. 185–199.
27. Danylenko S., Nesteriak Y., Grynchuk M. Ukrainian historical issues in polish media in the context of a hybrid war: between myths and post-truth. *Przegląd Strategiczny*. Poznan, UAM, 2020, Numer 13. P. 333–348.
28. Fedyk N. Russian «New Generation» Warfare: Theory, Practice, and Lessons for U.S. Strategists. *Small Wars Journal*. 2016. 25.08.
29. Gallarotti Giulio M. Soft power: what it is, why it's important, and the conditions for its effective use. *Journal of Political Power*. 2011. Volume 4. Issue 1. Pp. 25–47.
30. Karber P., Thibeault J. Russia's New-Generation Warfare. *ARMY Magazine*. 2016. T. 66. № 6.
31. Luigi Scazzieri. Russia's assault on Ukraine and European security. *Centre for European Reform*. March 30. 2022. URL: <https://www.cer.eu/publications/archive/bulletin-article/2022/russias-assault-ukraine-and-european-security>.
32. Medeiros Sabrina E., Pinto Danielle J. A. International Reputation and Smart Power: How Brazil is building its international insertion in XXI century. In *ISA's 56th Annual Convention*. New Orleans, Louisiana, 2015.
33. Nossel Suzanne. Smart Power. *Foreign Affairs*. 2004. Vol. 83. № 2 (March-April). Pp. 131–142.
34. Nye Joseph S., Jr. *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*. New York: Basic Books, 1990. 336 p.
35. Nye Joseph S., Jr. Get Smart: Combining Hard and Soft Power. *Foreign Affairs*. 2009. Vol. 88. № 4 (July/August 2009). Pp. 160–163.
36. Nye Joseph S., Jr. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: PublicAffairs, 2005.
37. Nye Joseph S., Jr. *The Future of Power*. New York: PublicAffairs, 2011. 320 p.
38. Resnick Evan. I Will Follow: Smart Power and the Management of Wartime Alliances. *Journal of Strategic Studies*. 2015. Volume 38. Issue 3. Pp. 383–409.
39. Shalom D., Kurz A. (eds.). Strategic Survey for Israel 2022: A time for Decisions. *Institute for National Security Studies*. 2022. URL: https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2022/02/StrategicAssessment21-22_ENG_5.pdf
40. Sinclair N. Old Generation Warfare: The Evolution – Not Revolution – of the Russian Way of Warfare. *Military Review*. 2016. №5-6. Pp. 8–15.
41. Voropayeva Tatiana, Averianova Nina. Information and economic security as priority directions of the state policy of Ukraine in the context of the strategy of «smart power». *2021 IEEE 8th International Conference on Problems of Infocommunications, Science and Technology (PIC S&T)*. Kharkiv, Ukraine, 2022. Pp. 197–202.
42. Voropayeva T.S., Averianova N.M. Competence in the field Ukrainian studies as a key component of the strategy of a «smart power». *International scientific conference «Organization of scientific research in modern conditions '2021»*. Conference proceedings. May 7, 2021. Seattle, Washington, USA: «ISE&E» & SWorld in conjunction with KindleDP. 2021. 190 p. Pp. 142–145.
43. Whiton Christian. *Smart Power: Between Diplomacy and War*. Dulles, United States: Potomac Books, 2013. 240 p.

References

1. Averianova N.M., Voropayeva T.S. (2021). *Spetsyfika zbroinykh konfliktiv postbipoliarnoho svitu v konteksti NBICS-tekhnologii: ukrainski realii* [Specificity of

- armed conflicts of the post-bipolar world in the context of NBICS-technologies: Ukrainian realities]. *Ukraino-znavchyi almanakh*. Vyp. 29. Pp. 16–25 (in Ukrainian).
2. Averianova N.M., Voropayeva T.S. (2019). *Stratehiya «rozumnoyi syly» yak osnova dlya prypynennya zbroynoho konfliktu v Ukraini ta reintehratsiyi okupovanykh terytoriy* [The “reasonable force” strategy as a basis for ending the armed conflict in Ukraine and reintegrating the occupied territories]. *Hileya: naukovyy visnyk*. Vyp. 147 (№8). Part 2. Pp. 7–13 (in Ukrainian).
 3. Batrymenko O.V. (2006). *Osoblyvosti suchasnykh zbrojno-politychnykh konfliktiv* [Features of modern armed and political conflicts]. Kyiv. 18 p. (in Ukrainian).
 4. Vorotnyuk M.O. (2009). *Osoblyvosti mizhnarodnykh konfliktiv post-bipolyarnogo periodu* [Features of international conflicts of the post-bipolar period]. *Strategichna panorama*. № 4. Pp. 41–44 (in Ukrainian).
 5. Voropayeva T.S., Averianova N.M. (2021). *Vstup Ukrainy v NATO u konteksti stratehii «rozumnoi syly»* [Ukrainian entry into NATO in the context of the «smart power» strategy]. *Virtus: Scientific Journal*. № 55. Pp. 170–176 (in Ukrainian).
 6. Voropayeva T.S., Averianova N.M. (2022). *Stratehiia «rozumnoi syly» yak naioptymalnishia stratehiia Peremohy v rosiisko-ukrainskii viini* [The strategy of «smart power» as the most optimal strategy for victory in the Russian-Ukrainian war]. *Innovations and prospects of world science. Proceedings of the 11th International scientific and practical conference*. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 635 p. Pp. 476–483 (in Ukrainian).
 7. Gai-Nyzhnyk P. (2016). *Agresiya Rosiyi proty Ukrainy: istorychni peredumovy ta suchasni vyklyky* [Russia's aggression against Ukraine: historical preconditions and modern challenges]. Kyiv: MP Lesya. 586 p. (in Ukrainian).
 8. Gopbulin V.P. *«Gibrydna vijna» yak klyuchoviy inctpument posijskoyi geoctpategiyi pevanshu* [«Hybrid warfare» as a key instrument of the Russian geo-strategy of the vanguard]. URL: <http://gazeta.dt.ua/internal/gibridna-viyna-yak-klyuchoviy-instrumentrosijskoyi-geostrategiyi-revanshu-.html> (in Ukrainian).
 9. Gorbulin V. (2021). *Yak peremohty Rosiiu u viini maibutnoho* [How to defeat Russia in the war of the future]. Kyiv: Brait Buks. 248 p. (in Ukrainian).
 10. Danylenko S.I., Hmyryanska K.O. (2018). *Media v systemi instrumentiv zovnishnopolitychnoho vplyvu* [Media in the system of instruments of foreign political influence]. *Mizhnarodni vidnosyny. Seriya: Politychni nauky*. №18–19. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3472/3143 (in Ukrainian).
 11. Danylenko S.I., Dobrzhanska O.L. (2020). *Transformatsii suspilnoi sfery suchasnykh mizhnarodnykh vidnosyn* [Transformations of the social sphere of modern international relations]. *Hlobalni trendy mizhnarodnykh vidnosyn. Monograph*. Kyiv: Vadeks. 523 p. Pp. 399–436 (in Ukrainian).
 12. Danylenko S., Kopyyka V. and others (2019). *Stratehichni komunikatsii u mizhnarodnykh vidnosynakh. Monohrafiia* [Strategic communications in international relations. Monograph]. Kyiv: Vadeks. 442 p. (in Ukrainian).
 13. Drobotenko M. (2017). *Postkolonialnyi vplyv na politychni realii suchasnoi Ukrainy* [Postcolonial Influence on the Political Realities of Modern Ukraine]. *Ukrainoznavchyi almanakh*. Vyp. 20. Pp. 31–34 (in Ukrainian).
 14. Kopyyka V.V., Hrubov V.M., Danylenko S.I. (2019). *Homo informaticus epohi postindustrializmu: vitoki, ideyi, riziki (socio-komunikativnij vimir)*. Monografiya [Homo informaticus of the post-industrial era: origins, ideas, risks (socio-communicative dimension). Monograph]. Kyiv: Vadeks. 498 p. (in Ukrainian).
 15. Raisky D.A. (2009). *Koncepciya vojn shestogo pokoleniya v kontekste mezhdunarodnoj bezopasnosti* [The concept of sixth generation wars in the context of international security]. *Vestnik Sankt-Peterburgskogo universiteta*. Seriy 6. Vyp. 3. Pp. 342–349 (in Russian).
 16. Slipchenko V.I. (2002). *Vojny shestogo pokoleniya: oruzhie i voennoe iskusstvo budushchego* [Sixth Generation Wars: Weapons and the Art of War of the Future]. Moscow. 384 p. (in Russian).
 17. Trebin M.P. (2005). *Vojny XXI veka* [Wars of the XXI century]. Moscow. 608 p. (in Russian).
 18. Filippov S.O., Mota A.F., Petrechenko S.A. (2021). *Migracijna politika Nimechchini ta yiyi znachennya dlya nacionalnih prikordonnih sluzhb* [Germany's migration policy and its significance for national border services]. *Naukovij visnik Uzhgorodskogo nacionalnogo universitetu. Seriya: Pravo*. № 67. Pp. 224–229. (in Ukrainian).
 19. Averianova N., Voropayeva T. (2020). Information security of Ukraine: social and humanitarian aspects. *2020 IEEE International Conference on Problems of Infocommunications. Science and Technology (PIC S&T)*. Kharkiv. Pp. 511–514.
 20. Bērziņš J. (2014). *Russia's New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defense Policy*. Center for Security and Strategic Research: National Defence Academy of Latvia. 240 p.
 21. Carpenter Ted Galen (2008). *Smart Power: Toward a Prudent Foreign Policy for America*. Cato Institute. 264 p.
 22. Chambers J. (2016). *Countering Gray-Zone Hybrid Threats. An Analysis of Russia's 'New Generation Warfare' and implications for the US Army*. Modern War Institute at West Point. 18 October.
 23. Chong Alan (2015). Smart Power and Military Force: An Introduction. *Journal of Strategic Studies*. Volume 38. Issue 3. Pages 233–244.
 24. Cohen William S., Greenberg Maurice R., McGiffert Carola (2009). *Smart Power in U.S.-China Relations:*

- A Report of the CSIS Commission on China*. Center for Strategic and International Studies (CSIS). 31 p.
25. Danylenko Sergii (2020). Koncentracja prorosyjskich zasobów medialnych jako strategii niszczącego wpływu informacji na Ukrainę. *Rosyjska propaganda wobec Polski i Ukrainy: Biuletyn. Monitoring propagandy i dazinformacji* / Wydział Politologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. № 1. URL: <https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2020/0907/112151-biuletyn-politologiavissn.pdf> (in Polish).
 26. Danylenko S., Nesteriak Y., Grynychuk M. (2018). National Media as a Projection of a Devastating Effect of External Influences. *Przegląd Strategiczny*. Poznan, UAM. № 11. Pp. 185–199.
 27. Danylenko S., Nesteriak Y., Grynychuk M. (2020). Ukrainian historical issues in polish media in the context of a hybrid war: between myths and post-truth. *Przegląd Strategiczny*. Poznan, UAM. № 13. Pp. 333–348.
 28. Fedyk N. (2016). Russian «New Generation» Warfare: Theory, Practice, and Lessons for U.S. Strategists. *Small Wars Journal*. 25.08.
 29. Gallarotti Giulio M. (2011). Soft power: what it is, why it's important, and the conditions for its effective use. *Journal of Political Power*. Volume 4. Issue 1. Pp. 25–47.
 30. Karber P., Thibeault J. (2016). Russia's New-Generation Warfare. *ARMY Magazine*. T. 66. № 6.
 31. Luigi Scazzieri (2022). Russia's assault on Ukraine and European security. *Centre for European Reform*. March 30. URL: <https://www.cer.eu/publications/archive/bulletin-article/2022/russias-assault-ukraine-and-european-security>.
 32. Medeiros Sabrina E., Pinto Danielle J. A. (2015). International Reputation and Smart Power: How Brazil is building its international insertion in XXI century. In *ISA's 56th Annual Convention*. New Orleans, Louisiana.
 33. Nossel Suzanne (2004). Smart Power. *Foreign Affairs*. Vol. 83. № 2 (March-April). Pp. 131–142.
 34. Nye Joseph S., Jr.(1990). *Bound to Lead: Te Changing Nature of American Power*. New York: Basic Books. 336 p.
 35. Nye Joseph S., Jr. (2009). Get Smart: Combining Hard and Soft Power. *Foreign Affairs*. 2009. Vol. 88. № 4 (July/August). Pp. 160–163.
 36. Nye Joseph S., Jr. (2005). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: PublicAffairs.
 37. Nye Joseph S., Jr. (2011). *The Future of Power*. New York: PublicAffairs. 320 p.
 38. Resnick Evan (2015). I Will Follow: Smart Power and the Management of Wartime Alliances. *Journal of Strategic Studies*. Volume 38. Issue 3. Pp. 383–409.
 39. Shalom D., Kurz A. (eds.) (2022). Strategic Survey for Israel 2022: A time for Decisions. *Institute for National Security Studies*. URL: https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2022/02/StrategicAssessment21-22_ENG_5.pdf
 40. Sinclair N. (2016). Old Generation Warfare: The Evolution – Not Revolution – of the Russian Way of Warfare. *Military Review*. №5-6. Pp. 8–15.
 41. Voropayeva Tatiana, Averianova Nina (2022). Information and economic security as priority directions of the state policy of Ukraine in the context of the strategy of «smart power». *2021 IEEE 8th International Conference on Problems of Infocommunications, Science and Technology (PIC S&T)*. Kharkiv, Ukraine. Pp. 197–202.
 42. Voropayeva T.S., Averianova N.M. (2021). Competence in the field Ukrainian studies as an key component of the strategy of a «smart power». *International scientific conference «Organization of scientific research in modern conditions '2021»*. Conference proceedings. May 7, 2021. Seattle, Washington, USA: «ISE&E» & SWorld in conjunction with KindleDP. 190 p. Pp. 142–145.
 43. Whiton Christian (2013). *Smart Power: Between Diplomacy and War*. Dulles, United States: Potomac Books. 240 p.